

Ördög és pokol

2005.12.04

A szerző halálának tizedik évfordulójára, az életműkiadás második kötetébe gyűjtve jelent meg Baka István hat novellája és két drámája. A számokból is látszik, hogy Baka lassan, aprólékosan dolgozott, ám munkái előremutató, kísérletező kedvű, tömör, izgalmas szövegek, melyek az ugyancsak kis terjedelmű költői életművel is szoros kapcsolatban vannak. Ezt a kapcsolatot mintegy evidenciaként kezeli a könyv szerkezete is, hiszen minden prózai szöveg előtt egy-egy verset olvashatunk, izgalmas példaként az írói-költői pálya belső dialógusaira és konfliktusaira, illetve a műnemek közti határok evidens átjárhatóságára.

Bakát költőként a végső kérdések foglalkoztatták: Isten és a hétköznapok viszonya, az élet tartalmatlansága, a halál mindig fenyegető közelsége. Legjobb versei ezeket a problémákat a mindennapi létkérdésekkel ütköztetik, pontosan azért, hogy érezzük, a lét „nagy” kérdései nem valami távoli, absztrakt dolgok, hanem nagyon is jelenlévő és mindenkit érintő, súlyos tények. A prózák ugyanezt a felismerést más irányból, más eszközökkel érik el. Hőseik valaha nagy álmokat dédelgető, sikerről ábrándozó férfiak, akik egytől egyik kénytelenek belátni, hogy életük zsákutcába futott. Mindegyikük túl van már az igazán fontos döntési helyzeteken, a novellák épp a visszatekintés, a számadás, a tükörbe nézés pillanataiban láttatják őket. A frusztrált és kiábrándult embereket lírai erővel ábrázolják a szövegek, éles, sőt sokszor kegyetlen jelzőkkel, melyek azonban nem az eseményeket kívülről szemlélő író fölényeskedő, erkölcsi ítéletei, hanem épp ellenkezőleg: önironikus, baljós szavak.

Az Én, Thészeusz hőse például egy olyan nőt lát isteni szépségűnek, egy olyan nő szerelmére vágyik, akiről utóbb kiderül, hogy alkoholista és kétes kalandok főszereplője. A Margit önmagától is undorodó férfialakja egy gyermekkori, reménytelen szerelem beteljesítéséhez kap segítséget az ördögtől, de az annyira vágyott éjszaka hazugságokkal teli, gyötrő eseménnyé válik. A Szekszárdi mise vidéki, tehetségtelen, mégis szimpatikus karnagya pedig csak álmodja, hogy Liszt Ferenc felkéri őt a mise megszólaltatására, de ebbe a lázálomba, illetve az addigi önáltatás felismerésébe belehal. De van olyan „világmegváltó” is a novellákban, aki addig jut, hogy műveit és beszédeit a helyi nyomda egy példányban adja ki, és akad olyan alak is, aki részegen alszik, miközben életet kéne mentenie. Mindenhol a kedvetlenség, a színvonalatlanság, a kudarc. Ahogy a Margit elbeszélője fogalmaz: „semmi sem sikerült, csak az üresség és a szorongás nőtt bennem napról napra”.

A lehangolódásnak azonban nem csak ilyesféle létfilozófiai okai vannak, hanem konkrét, a környezettel és a lehetőségekkel kapcsolatosak is. Ahogy a Társbérleti éj vagy az Üzenet Új-Huligániából című versek érzékenyen reflektálnak előbb a hetvenes évek Oroszország-gának nyomorára, majd a kilencvenes évek eleji Magyarország erkölcsi és ideológiai káoszára, úgy igyekeznek megérteni a novellák is a szerző által is megélt szomorú hétköznapokat. Apró megjegyzések jelzik ennek a figyelemnek az intenzitását. Az elbeszélők egy-egy félmondatban jelzik, milyen szánalmas például, hogy egy országban nem lehet boros kólát inni, mert nincs kóla, milyen megalázó, hogy egy vacak kvarcóra a kézen vagy egy újnak látszó farmer a nyugati ember eleganciáját jelentheti. Ez a balkánihoz közeli kelet-európaiság láthatóan bántja Bakát, de elégedetlenségét nem direkt, esszébe illő megjegyzésekkel vagy párbeszédbe rejtve fejezi ki, hanem a mindennapok szürkeségének, az egyformaságnak és az unalomnak az érzékeltetésével.

Mindehhez egy látványos eszközt használ, mely a ma méltán népszerű dél-amerikai szerzők mágikus realista regényeinek világához áll a legközelebb. A hangsúlyosan valóság-hű helyszín és időpont, vagy például a szereplők ruházatának korhű ábrázolása mellett az egyszerű történet váratlanul megmagyarázhatatlan, vagy csak a természetfeletti erők beavatkozásával magyarázható fordulatot vesz. A hatvanas-hetvenes évek egy magyarországi kisvárosában például az Úr és a Sátán ad egymásnak randevút (Vasárnap délután), a sarki órás maga Lucifer, aki időutazást ajánl (Margit), máshol vámpírok és más horrorisztikus lények tűnnek fel a Garzon bútorcsalád polcai között (A kisfiú és a vámpírok), megint máshol halottak támadnak fel, vagy templomok adnak furcsa visszhangokat (Szekszárdi mise). A Baka-próza lényege alighanem éppen ez: valóságosnak ható rendre átbillen az irreális, sőt néha szurreális világba, az álmok és a látomások szintjére, ahol egyszerre minden szabaddá és elérhetővé válik – más kérdés, hogy ettől senki sem lesz boldogabb.

Ugyanez mondható el a drámákról is, melyek szereplői a novellákban megismert kulisszák között mozognak, és többségükben a „puszta túlélésre” játszanak. A korinthuszi mennyasszony címszereplője az egyetlen, aki tisztán lát, ismeri értékeit és korlátait, ám ő jellemző módon halott, megszólalását csak az éjféltre szóló rövid feltámadás teszi lehetővé. A satirikus és groteszk eszközökkel is bátran élő darab huszadik századi környezetbe helyezik át az antik történetet, és nem éréktelenül, ahogy azt a szegedi és a zalaegerszegi bemutatók sikere is visszaigazolta.

Azt eddig is tudtuk, hogy Baka István az utóbbi évtizedek egyik legfontosabb költője, de az talán meglepő, hogy a prózákat olvasva ez az ítéletünk csak megerősödhet. Hiszen Baka prózája azokon a pontokon a legjobb, ahol költői tehetségét kamatoztatja. A mondatok dallama, a szóhasználat gazdagsága, a szimbólumok használata a költői szövegekre jellemző módon van jelen a novellákban is. De nem marad el ettől a történetészvítés izgalma, az erotikus jelenetek kidolgozottsága vagy a motivációk indoklása sem. De ez is csak annyit jelent, hogy nem csak prózáin át vezethet út Baka versei felé, hanem fordítva is. Az értelmezésre innen is, onnan is nagy lehetőségek várnak.

Baka István művei
Próza, dráma
Tiszatáj
338 oldal, 2800 Ft

Bedecs László

nyitólap
cikkek
új könyvek
hírek
fórum
linkek
adattár
médiaajánlat
impreszum

keresés ok

Évfordulók:
• 1961: Sarkadi Imre halála (Budapest)
Összes évforduló...

Archivum
Előfizetés

